

En aquest treball de Martin F. Price cal valorar l'avaluació que realitza de tots els projectes, en el capítol 13, en quatre seccions. A la primera, presenta l'evolució dels models en el programa MAB-6. A la segona, estudia els temes institucionals i organitzatius relacionats amb el desenvolupament dels diferents projectes i activitats. A la tercera, presenta algunes conclusions que poden utilitzar-se en el disseny i en la implementació de futurs programes de recerca interdisciplinària. A la quarta, finalment, analitza el llegat que pot representar el MAB-6 per al futur de les muntanyes d'Europa i de l'ex-URSS.

Aquesta publicació esdevé imprescindible per a totes les administracions i les institucions científiques interessades en l'estudi dels ecosistemes de muntanya, tant en la vessant del medi natural com de l'impacte humà en aquest. La recerca en àmbits de muntanya, poc habitats i cada cop més al marge dels grans eixos de desenvolupament econòmic, fa necessari un gran esforç científic com també dels responsables econòmics i polítics.

Per acabar el comentari d'aquest llibre, sembla oportú referir-se als comentaris que en Martin F. Price fa sobre el Projecte Mab-6 Alt Pirineu en el qual va col·laborar el Departament de Geografia de la UAB. Considera que hi ha diverses característiques d'aquest projecte que són úniques: la coordinació conjunta d'un científic universitari i d'un membre d'un grup actiu de revitalització del Pirineu; el finançament de diverses institucions públiques sota la coordinació institucional d'una administració local municipal; la consideració de la problemàtica socioeconòmica de l'àrea d'estudi com a element prioritari supeditant l'anàlisi dels ecosistemes de muntanya a l'objectiu de supervivència econòmica i cultural de les poblacions, i la presentació de recomanacions concretes i generals per a fer possible un desenvolupament de les valls pirinenques estudiades.

Antoni F. Tulla

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Geografia

WATELET, Marcel (dir.)

Gérard Mercator cosmographe: le temps et l'espace

Antwerpen: Fonds Mercator de la Banque Paribas, 1994. 445 p., il·lustrat, 25 x 33 cm, ISBN 90 6153 3147

Arran del quatre-cents aniversari de la seva mort, diverses publicacions han recordat la figura humana i científica de Gérard Mercator (1512-1594). D'entre elles, l'obra de referència no és pas una contribució de circumstàncies.

Com succeeix amb la rememoració de qualsevol humanista, resulta difícil confeccionar una imatge d'aquelles personalitats tan diverses. En el cas de Mercator, a qui ens referirem? Al geògraf, al cartògraf, al cal·lígraf, al gravador, a l'editor? El mèrit primordial de Marcel Watelet ha estat el d'aconseguir un equilibri innegable entre

les contribucions de vint-i-tres col·laboradors i col·laboradores en relació amb l'orientació i el nivell de detall amb què cadascun tracta les facetes mercatorianes. En resum i en paraules de Marcel Watelet, l'obra «est une tentative de pénétrer dans le monde du XVIIe siècle par le canal de la cartographie, de saisir ce monde désenchanté. Désenchanté parce qu'un regard critique a été posé sur le merveilleux chrétien, et que les hommes de science et les humanistes tentent d'éclaircir les mystères de la nature et du cosmos à l'aide de techniques et de savoirs

appropriés. L'invention scientifique est comptable du désenchantement du monde». Marcel Watelet mateix, juntament amb Anne Cherton, ha realitzat la recerca de la cuidadíssima selecció de reproduccions iconogràfiques, una aportació que per si sola ja justifica la revisió de l'obra.

Les contribucions s'estructuren en cinc parts. La primera part recull tres contribucions sobre els antecedents científics en els quals s'hauria pogut formar Gerhard Kremer esdevingut Gerardus Mercator Rupelmundanus: la tradició cosmogràfica grecollatina tal com havia estat transmesa fins a la baixa edat mitjana, el valor dels mapamundis medievals com a imatge de l'encantament del món i el renaixement de la ciència ptolemaica.

La segona part, amb contribucions signades pel mateix Watelet i Joseph Milz, traça la trajectòria vivencial de Mercator. S'hi destaquen justament dos aspectes essencials en el desenvolupament científic del jove Mercator. Podríem dir-ne dos desencantaments? D'una banda, l'impacte intel·lectual del seu pas per la Universitat de Lovaina, on resideix des 1530. D'altra, el conflicte religiós desencadenat als Països Baixos per la difusió de la Reforma i l'enfortiment de l'integrisme catòlic. Les relacions crucials —d'amor/odi?— amb el seu mestre Gemma Frisius hi són evocades, no pas pormenoritzades, pel seu caràcter decisiu en l'orientació cartogràfica del Mercator adult. També hi és evocada la xarxa de relacions científiques i socials que a poc a poc es formà, relacions que l'ajudaren a sortir-se'n del procés que el portà vuit mesos a presó per acusació d'heretgia el 1544.

El trasllat a Duisburg (1552), on tenia arrels familiars, va ser motivat tant per l'enrarament intel·lectual progressiu de Lovaina i atret, possiblement, pel que semblava la imminent obertura d'una nova Universitat i l'ocupació per part seva d'una plaça de professor. Malgrat que això no va portar-se a terme en vida de Merca-

tor, sí que va establir excel·lents relacions amb el duc Guillem Vè de Jülich-Kleve-Berg, fins esdevenir el seu mecenes principal. En aquesta part de l'obra es destaca la gènesi crítica de l'edició (1578) mercatoriana dels vint-i-set mapes de la *Geografia* de Ptolemeu. Per primera vegada des de la seva introducció a la cultura occidental, es remarcava el valor històric d'aquells materials del segle II dC.

La tercera part, la més extensa de l'obra, és dedicada a analitzar cadascuna de les facetes professionals de Mercator. L'enfocament general de les nou contribucions que l'integren no rau en el panegíric de l'obra mercatoriana. Així, l'activitat de Mercator en surt reforçada en situar-la en el context tecnològic i científic coetani, en relació amb les motivacions dels poders polítics en protegir-les i finançar-les, i amb el desenvolupament d'un sentit crític que no l'abandonaria la resta de la seva vida. Al costat d'aspectes prou coneguts pels geògrafs com la gènesi de la projecció del seu nom, la seva proposta de mesura de les diferències de longitud a través de l'observació de la declinació magnètica, errònia per considerar fix l'emplaçament del pol magnètic, o de la seva concepció de l'univers a mig camí de Copèrnic i Ptolemeu, figuren aportacions ben rellevants sobre el model cal·ligràfic introduït per Mercator en la cartografia, els astrolabis del seu taller, el món de l'edició i la distribució del llibre al segle XVI, l'astrologia que completen el coneixement de l'entorn tecnològic i epistemològic en el qual va treballar Mercator. Tot plegat amb una anàlisi reveladora de la biblioteca que Mercator va reunir al llarg de la seva vida i que, a parer dels seus biògrafs, va constituir una dèria personal incurable.

Per a un geògraf la vida del qual va discórrer en un àmbit territorial més petit que Catalunya, uns dos-cents quilòmetres entre Lovaina i Duisburg, una distància igual entre aquella ciutat i Frankfurt i els mateixos quilòmetres fins a Metz, la disponibilitat en quantitat i

diversitat de documentació antecedent era condició *sine qua non* per a la seva supervivència.

La quarta part és la que podríem considerar com a estudis d'història de la cartografia. A més dels globus terraquís i celestials, hi són tractats els mapes de Palestina, el mapa de Flandes, el mapa de la Lorena i el volum de l'*Atlas* preparat per Mercator. Aquest s'analitza pel tractament que hi fa dels territoris francesos, alemanys, suïssos, polonesos i lituans. No és sorprenent que hi manquin estudis detallats d'altres mapes, com per exemple, els mapes murals del món i el mapa d'Europa. Les referències a la cartografia senyera del taller de Mercator són inno-

brables en altres parts de l'obra, en especial a la tercera.

La cinquena part és dedicada a les activitats epigonals del taller de Mercator. Fonamentalment es repassen les activitats dels seus fills i néts en la conclusió de l'*Atlas* i en la de reedicions fins a la venda de les planxes de l'*Atlas* a J. Hondius d'Amsterdam (1602). La venda i dispersió de la biblioteca familiar l'any 1604 va finalitzar completament les activitats de la nissaga. Sortosament, però, el llegat intel·lectual de Mercator ens ha arribat fins a nosaltres. Aquest llibre n'és un testimoni apassionant.

Pau Alegre